

जाहिरातींचे दर.
सालील पस्यावर चौकशी
करावी.
व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास', पुणे २.

अर्थ

वर्गणीचे दर.
वार्षिक वर्गणी
रु. ४.
(टपाल इंडियल माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष २

पुणे, बुधवार, तारीख २२ जुलै, १९३६.

अंक ३०

दि गुड-वुइल

ऑशुअरन्स कंपनी लि.

पोस्ट : मिरज मिशन हॉस्पिटल

विमेदारास

भरपूर सवलती

माफक हत्ते

ठिकठिकाणी एजंट्स नेमणे आहेत.

पत्राव्यवहार करावा.

हेड ऑफिस : कुपवाड, जि. सातारा;

मॅनेजिंग डायरेक्टर

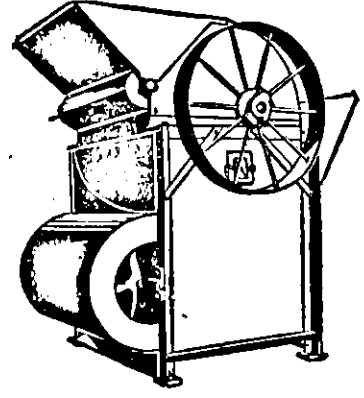
चालविण्याचा खर्च थोडा

व

कामाचें प्रमाण सर्वांत जास्त

म्हणूनच

कि
लॉ
स्कर
र

“कल्याण” शेंगायंत्र वापरा !

किलोस्कर बंधु, लिमिटेड, किलोस्करवाडी

(जि. सातारा.)

WANTED.

Influential and hard-working Agents At
Ahmednagar, Dhulia, Kolhapur, Nasik and
Poona for Sun Life Assurance Company of
Canada on liberal terms. Apply :—

The Manager,

Sun Life Assurance Company of Canada,
Hornby Road, Fort, BOMBAY.

FOR
SAFETY, ECONOMY

AND
DURABILITY

Consult

V. G. & Sons

ELECTRICAL and RADIO ENGINEERS

AND

LICENSED ELECTRICAL CONTRACTORS

Laxmi Road, Ganapati Chowk, POONA.

संजीवन हेअर टॉनिक

दारुणा, केंस गळणे व टकल

ह्यावर अनुभाविक उपाय

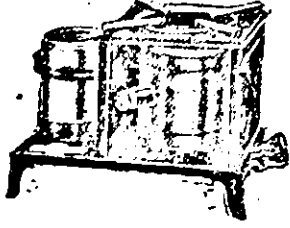
संजीवन मॅन्युफॅक्चरिंग कं., अहमदाबाद

K. K. & Co.

Photographic Dealers

POONA.

कॉलेज विद्यार्थ्यांच्या विशिष्ट
गरजा लक्षांत घेऊन हें
मॉडेल बनविलें आहे.

किंमत माफक.

पंप नाही ! पिन नाही !! आवाज नाही !!!

ज्युनियर प्रभाकर
सेफ्टी स्टोव्ह

माहितीपत्रक मागवा

मेकर्स:-ओगले ग्लास वर्क्स. लि.
ओगलेवाडी, (सं. औंध), जिल्हा सातारा.

पुणे स्टॉकिस्ट्स:-

१ केळकर ब्रदर्स,
बुधवार चौक.

२ म. इं. को. ऑ. एजन्सी,
लक्ष्मीरोड.

विविध माहिती

म्हैसूर सरकारचा शिक्षणावरील खर्च
म्हैसूर सरकारने १९३४-३५ साली शिक्षण खात्यावर ३९३ लक्ष रुपये खर्च केले.

हिंदुस्थान सरकारचे जकार्तीपासून उत्पन्न
हिंदुस्थान सरकारास जकार्तीपासून १९३४-३५ मध्ये एकूण ५४३ कोटी रुपये उत्पन्न झाले. १९३३-३४ सालातील उत्पन्नापेक्षा हा आकडा ५३ कोटींनी ज्यास्त आहे.

दंडयोजना संपली-स्नेहभाव सुरू झाला
इटलीविरुद्ध अंमलात आणलेली दंडयोजना उठवून ब्रेटव्हिटनने आतां इटलीशी सख्यत्वाचे नाते जोडण्याचा प्रयत्न चालविला आहे. दंडयोजनेमुळे ब्रिटनच्या इटलीकडे होणाऱ्या निर्गतीत ह्या वर्षाच्या पहिल्या सहामाहीत पांच कोटी रुपये किंमतीच्या मालाची घट झाली, ती भरून निघेल, अशी आशा मि. रन्सिमन ह्यांनी पार्लमेंटांत व्यक्त केली.

स्कॉच व्हिस्कीचा अमेरिकेंत प्रसार
अमेरिकेमधील दारूबंदी १९३३ मध्ये उठली, तेव्हापासून त्या देशांत ज्यास्त ज्यास्त दारू उतरू लागली आहे. स्कॉच व्हिस्की तेथे लोकप्रिय झाली असून त्यामुळे ह्या ब्रिटिश धंद्यास व व्यापारास तेजी आली आहे.

चलनी नोटा

हिंदुस्थानांत काढलेल्या एकूण चलनी नोटांची किंमत २०० कोटी रुपयांवर गेली आहे.

आय. सी. एस. ची परीक्षा

दिल्ली येथे आय. सी. एस. च्या परीक्षेस ता. ५ जानेवारी १९३७ रोजी सुरवात होणार असून त्या प्रीत्यर्थ अर्ज स्वीकारण्याची अखेरची तारीख १५ ऑगस्ट १९३६, ही आहे.

इटली विरुद्ध बहिष्कार उठला

राष्ट्रसंघाच्या ठरावानुसार इटली विरुद्ध गेल्या नोव्हेंबरमध्ये पुकारण्यांत आलेला आर्थिक बहिष्कार ता. १५ जुलैपासून उठाविल्याचे फ्रेंच, ब्रिटिश, कनेडियन व हिंदी सरकारांनी जाहीर केले आहे.

ग्रामसुधारणेबद्दल ढाल व बाक्षिसें

खेडेगांवांच्या सुधारणेच्या कार्यांत जास्तीत जास्त प्रगति करून दाखविण्याबद्दल एक ढाल आणि उपयुक्त वस्तूंच्या स्वरूपांतली बाक्षिसें देण्याचे संयुक्त प्रांताच्या सरकारने ठरविले आहे. मुंबई इलाख्याचे अनुकरण इतरत्र होऊं लागले आहे.

पोस्टल पार्सलाबाबत नियम

रजिस्टर करावयाच्या पार्सलावर पाठवणाराचे नांव व पत्ता लिहिलेला असल्यावांचून ते कोणत्याही पोस्ट ऑफिसांत स्वीकारले जाणार नाही असे पोस्ट खात्याने जाहीर केले आहे. पार्सल पोचल्याची पावती हवी असल्यास त्याबाबतची छपील चिठ्ठी असते ती भरून पार्सलाच्या बरोबर पोस्ट ऑफिसांत दाखल केली पाहिजे, असेही प्रसिद्ध झाले आहे.

शेतीच्या धंद्यांतले विलायती तज्ञ हिंदुस्थानांत येणार

सर जॉन रसेल आणि डॉ. राइट हे दोन ब्रिटिश तज्ञ येत्या हिवाळ्यांत हिंदुस्थानांतली शेतीची पिके व दूधदुभत्यांचा व्यवसाय ह्यांसंबंधांत चौकशी करून सद्दा देण्यासाठी यावयाचे निश्चित झाले आहे.

केड्याच्या पुनर्रचनेस प्रारंभ

केड्या शहराचा भूकंपाने नाश झाला, त्याच्या पुनर्रचनेप्रीत्यर्थ १ कोटी, ३२ लक्ष रुपये येत्या साली खर्च व्हावयाचे आहेत. त्या रकमेतून बांधल्या जाणाऱ्या इमारतीची कंत्राटे हिंदुस्थानांतल्या कंपन्यांस देण्यांत आली आहेत.

गुरांस गोंदण्याची योजना

चोरीस गेलेली व हरवलेली शेतीची जनावरे ओळखतां यावी म्हणून त्यांचे कान गोंदण्याची योजना पंजाबमध्ये तेथील ग्रामसुधारणा कार्याचे कमिशनर, मि. ब्रेन, ह्यांनी सुचविली आहे.

खानेसुमारी करण्यासाठी विमानांचा उपयोग

कॅनडामधील काही दूरच्या मुलखांतल शिस्गणति करण्यासाठी ३,५०० कारकून विमान मार्गाने नेण्यांत यावयाचे आहेत.

रेल्वेदरांत वाढ : बंदरांचा व्यापार वाढणार ?

रेलवेजरून होणाऱ्या मालाच्या वहातुकीचे दर लवकरच वाढविण्यांत यावयाचे आहेत, त्याचा फायदा कराची बंदरास होईल अशी अपेक्षा आहे. रेल्वेने माल पाठविण्याऐवजी कराची बंदरांतून जलमार्गाने तो धाडणे स्वस्त पडेल व त्यामुळे सर्वच मोठ्या बंदरांचा व्यापार वाढेल.

मुंबई इलाख्यांतल कालव्याखालील जमीन

१९३४-३५ साली एकूण १ कोटी ९२ हजार एकर जमीन कालव्याच्या पाण्याने भिजली.

मुंबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्गत

रुपये किंमत

ता. ४ जुलै रोजी पुरा झालेला आठवडा ५८, ३५, ८७०
ता. ११ जुलै रोजी पुरा झालेला आठवडा ४९, १२, ६२२
ता. २१ सप्टेंबर १९३४ ते ११ जुलै १९३६

अखेर २, ७६, ६६, ५८, २७०

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ३५८	६ संघटित व कार्यक्षम
२ रेल्वेज स्वतःच्या पाया- वर उभ्या कशा रहातील? ३५९	ब्रिटिश सहकारी चळवळ ३६३
३ अपूर्णपात्र विमेदारांची अडचणीची परिस्थिती ३६०	७ न्हैदुर संस्थानांतील सहकारी चळवळ ३६३
४ इराकमध्ये जपानी मालाचें नियंत्रण ... ३६०	८ हौरा पुलाच्या चालू सर्चांची तरतूद ३६४
५ स्फुट विचार ... ३६१	९ रस्त्यांचें राष्ट्रीकरण ३६४
स्वदेशी धंदे-सावधागि- रीची सूचना-हिंदू- जपान व्यापारी करार- ब्रिटिश कारखानदारांची संरक्षणाविषयी मागणी- साडेतीन टक्के व्याजाचे रोखे-चिन तिकिटाचा रेल्वे प्रवास-ओगले ग्लास वर्क्स लि.-हौग पुलाचें कंत्राट	१० उत्पादक मालाच्या निर्ग- तीवर बंधन ३६४
	११ सहकार व ग्रामसुधारणा ३६५
	१२ पोलिस सात्याचा अहवाल ३६६
	१३ निवडक बाजारभाव ३६६
	१४ ऑडिटर व साधारण समा ३६७
	१५ सोन्याच्या साठवणी- साठी भुयार व किड्या ३६७

अर्थ

बुधवार, ता. २२ जुलै, १९३६

रेल्वेज स्वतःच्या पायावर उभ्या कशा रहातील ?

मोटारींची स्पर्धा

हिंदुस्थानाची नवी राज्यघटना आर्थिक अडचणींचे सडका-
वर आदळून नये, ह्याकरिता सरकारी उत्पन्न-सर्चाचा मेळ बसणें
आवश्यक आहे व तो तसा बसेल अशी खात्री झाल्याखेरीज
राजकीय सुधारणांच्या अंमलबजावणीस सुरवात करूं नये, असें
घोरण ब्रिटिश सरकारने स्वीकारलें होतें. सर ओटो निमायर
ह्यांनी मध्यवर्ती व प्रांतिक सरकारें ह्यांमध्ये उत्पन्नाची वाटणी
केली तेव्हां अपुऱ्या उत्पन्नाची अडचण नवी घटना चालू होण्याचे
मार्गांत येणार नाही असें ठरलें आणि प्रांतिक स्वायत्ततेमुळें मध्य-
वर्ती सरकारास दरसाल २३ कोटी रुपयांचा जादा स्वर्च येणार
आहे तो सोसण्याची हिंदुस्थान सरकारची तयार झाली. तथापि
नव्या अमदानीचा जादा स्वर्च सरकारास झेपणें अगर न
झेपणें हिंदी रेल्वेजचें उत्पन्न वाढण्यावर अवलंबून राहिलें असून
तें वाढविण्याची तात्काळ तजवीज केली पाहिजे व ह्या दृष्टीनें
मध्यवर्ती सरकारची हालचाल चालू झाली आहे. १९३५-३६
साली सरकारच्या मालकीच्या रेल्वेजना ४ कोटी रुपये नुकसान
आलें. आज कित्येक वर्षे रेल्वेजचा कारभार आतबद्ध्याचा झाला
असून त्यांमधून मध्यवर्ती सरकारास कांहींच प्राप्ती न होतां
त्यांत गुंतविलेले भांडवल हा एक अनुत्पादक बोजा ठरतो
कीं काय, अशी भीति उत्पन्न झाली आहे. अलीकडे
मोटारगाड्यांच्या व्यवहाराचा प्रसार झपाट्यानें झाला आहे
आणि त्यांची स्पर्धा आगगाड्यांस चांगली भोवत आहे. ह्या
नवीन संकटास तोंड देऊन आपलें उत्पन्न शाबूत राखणें रेल्वेजना
कठीण झालें असून दिवसानुदिवस त्यांची परिस्थिती बिकट होत
चालली आहे. मोटारींच्या वहातुकीची तीव्र स्पर्धा आणि जास्त
उत्पन्न मिळविण्याची निकड ह्या दुहेरी पेंचांत सरकारी रेल्वेजच
घंदा सापडला आहे आणि त्यांतून मार्ग काढण्यासाठी उपाय-
योजना शोधल्या व सुचविल्या जात आहेत.

'ट्रॅन्सपोर्ट अडव्हायसरी कौन्सिल'ची दुसरी बैठक सिमला येथे
गेल्या आठवड्यांत भरली होती, त्या प्रसंगी आपल्या सुरवा-
तीच्या भाषणांत व्हाइसरॉय साहेबांनी हिंदी रेल्वेज स्वतःच्या
पायावर उभ्या कशा राहूं शकतील याविषयी कांहीं विचार
प्रदर्शित केले. मोटारींच्या स्पर्धेस कसे तोंड देतां येईल व मोटार
व रेल्वे ह्यांतून होणाऱ्या वहातुकीची सांगड कशी घालण्यांत येईल
ह्यासंबंधी सल्ला देण्यासाठी ट्रॅन्सपोर्ट कौन्सिल स्थापन करण्यांत
आलें व त्याची पहिली बैठक १९३५ च्या जानेवारींत भरली
होती. त्यानंतर आतां ह्या प्रश्नानें ज्यास्त उग्र स्वरूप धारण केलें
आहे. रेल्वेजनीं आपल्या वहातुकीच्या दरांत बदल कोणत्या रीतीनें
केला असतां उत्पन्न वाढेल, हा मुद्दा सध्या महत्त्वाचा असून त्या
दृष्टीनें कौन्सिलनें विचार करावा, असें व्हाइसरॉय साहेबांनीं
सुचविलें.

रेल्वेज आपले दर ठरवितांना स्वतःस प्रत्येक बाबीवर स्वर्च काय
पडतो हें न पहातां गिऱ्हाइकास कोणता दर पचेल ह्याकडे लक्ष
पुरवितात व ज्यास्तीत ज्यास्त उत्पन्न कशा रीतीनें मिळेल हें
पहातात. असें केलें नाही तर वजनानें जड व आकारानें मोठा परंतु
किंमतीनें हलका अशा मालाची आगगाड्यांतून वहातुक कधीच
झाली नसती. कोळसा किंवा गूळ ह्यांस भारी दर परवडणार
नाहीं. तथापि किंमतवान परंतु वजनानें हलक्या मालास ज्यास्त
वहातुक-स्वर्च परवडेल. ह्या दृष्टीनेंच मालाच्या वहातुकीचे दर
ठरविलेले असतात. साहाजिकपणेंच, जड मालापेक्षा मौल्यवान
मालाच्या वहातुकीतच रेल्वेजचा फायदा असतो. मोटारींच्या
स्पर्धेनें नेमक्या ह्या मालावरच हलका चढविला आहे व असला माल
आतां मोटारलॉन्यांतून नेण्यांत येऊं लागला आहे. लॉन्यांतून
होणाऱ्या ह्या वहातुकीस वेळींच आळा घातला नाही, तर रेल्वे-
जना फलदायी होणारी वहातुक नेमकी त्यांच्या हातांतून जाईल
व शेतीच्या आणि इतर कमी किंमतीच्या मालावर ज्यास्त दरांची
आकारणी करावी लागेल. शेतीच्या मालास हा बोजा सोसणार नाही
व विक्रीच्या ठिकाणी सदरहू माल नेणें क्लिफायतशीर न झाल्यानें
त्याचा व्यापारावर अनिष्ट परिणाम होऊन शेतकऱ्यास
नुकसान सोसावें लागेल. मोटारींच्या स्पर्धेचा हा परिणाम दीर्घ-
गामी आहे व त्याचा बंदोबस्त करणें अगत्याचें झालें जाहे.

मोटारींच्या घंदाची घटना अजून विस्कळित असून त्यांत
एकसूत्रीपणा आलेला नाही. ह्या कारणानें आगगाड्यांप्रमाणें
मोटारींचे बाबतींत वक्तशीरपणा आढळून येत नाही. एकाच
मालकीच्या अनेक मोटारी असल्या व अशा मालकांची संख्या
मर्यादित असून त्यांचें एकमेकांत सहकार्य असलें, म्हणजे
मोटारींची वहातुक सुव्यवस्थित होईल व आगगाड्यांच्या वेळा-
पत्रकाशी मोटारींचें वेळापत्रक जोडून घेतां येईल, ही व्हाइसरॉय
साहेबांनीं केलेली सूचना आगामी घोरणाची निदर्शक तर
नाहीना ? मोटारींचे गिऱ्हाइक, मोटार मालक, रेल्वेज म्हणजेच
कर भरणारे नागरिक व रेल्वेचे गिऱ्हाइक ह्यांमधील परस्परविरोधी
हितसंबंधांचा मेळ घालून घोरण आसणें अत्यंत कठीण असलें
तरी तें आवश्यक झालें आहे व त्याच्या यशस्वितेवरच मध्यवर्ती
सरकारची मदत आहे. एकंदर आर्थिक परिस्थिती सुधारल्यास
हा प्रश्न सुटण्यास मदत होईल, परंतु त्या सुधारणेवर अवलंबून
रहातां येणार नाही अशी आजची स्थिती आहे. रेल्वे-मोटार स्पर्धेच्या प्रश्नास दुसरीहि बाजू आहे, हें विसरतां
कामा नये. मोटारींतून व लॉन्यांतून वहातुक व प्रवास करणें

ज्यास्त सोईचें व स्वस्त पडत असतांना केवळ रेल्वेजचें उत्पन्न वाढविण्यासाठी मोटार-वहातुकीवर बंधने घालणें श्रेयस्कर होणार नाही. मोटार वहातुकीच्या धंद्यांत आज कित्येकांनीं मांडवल गुंतविलेले आहे व मोठ्या थिकाटीनें त्यांनीं स्पर्धेस तोंड देऊन धंदा चालविला आहे. अशा तऱ्हेनें प्रस्थापित केलेल्या धंद्यास धक्का लागणें योग्य होणार नाही. रेल्वेजना स्वतःच्या पायावर उभे करतांना, गिन्हाइकांची सोय पहाणाऱ्या व त्यांच्या पैशाची वचत करणाऱ्या मोटार वहातुकीच्या धंद्याच्या हितसंबंधांकडे लक्ष पुरविलें जाणें अगत्याचें आहे.

अपूर्ण-पात्र विमेदारांची अडचणीची परिस्थिति

विमा कंपन्यांच्या प्रॉस्पेक्टसमध्ये छापलेल्या हप्त्यांच्या कोष्ट-कांप्रमाणें विमेदारांकडून हप्ते घेण्यांत येतात; परंतु कांहीं विमेदारांकडून ज्यास्त रकमेची मागणी करण्यांत येते. कंपन्यांचें लक्ष विमेदारांच्या आयुर्मर्यादिकडे असतें व सरासरीनें अपेक्षित मर्यादेच्या मानानें एखाद्या विमेदाराचें आयुष्य अल्प ठरण्याचा संभव आढळून आला, तर त्याची भरपाई जादा हप्त्यांचे रूपानें त्याजकडून केली जाते. विमेदाराचा धंदा अगर त्याच्या वसतीचें ठिकाण हीं धोक्याचीं असल्यास त्याचे हप्त्यांत वाढ करण्यांत येते, ती वेगळी. विम्याचा अर्ज करणारांत शारीरिक व्यंग आढळल्यास, त्याच्या आयुष्यांत त्यास कांहीं विशिष्ट दुखणीं आलेलीं असल्यास अगर त्याच्या कौटुंबिक इतिहासांत दोष आढळल्यास हप्त्यांत जी वाढ केली जाते, त्या संबंधींच आज येथें विचार कर्तव्य आहे. वास्तविक पहातां अशा अपूर्णपात्र विमेदारांसच विम्याची ज्यास्त जरूरी असते व त्यांच्या कौटुंबीयांस विम्याचें संरक्षण मिळणें निकडीचें असतें. तथापि, कोणत्या व्यंगासाठी हप्त्यांत किती वाढ केली असतां पुरेशी होते व कोणते विमे नाकारणें इष्ट आहे ह्यासंबंधीं जरूर ती आकडेवार माहिती नसल्यानें कित्येक वेळां विमेदारांस अन्याय होण्याचा संभव असतो. कित्येक रोग पंचवीस वर्षांपूर्वीं असाध्य अगर दुःसाध्य समजले गेले असते, त्यांवर आज उपाय यशस्वी होऊं शकतो व त्यामुळे अशा रोगांसंबंधीं विमा कंपन्यांनी स्वीकारावयाच्या घोरणांत बदल पडत जाणें स्वाभाविक आहे. नव्या व वाढत्या अनुभवाबरोबर विमा कंपन्यांची हप्त्यांची आकारणी ज्यास्त पायाशुद्ध होत जाईल, हें उघड आहे. अपूर्णपात्र विमेदारांकडून जादा हप्त्यांची मागणी केल्यापासून दोन अनिष्ट परिणाम घडून येतात. विमेदारास स्वतःबद्दल काळजी वाटूं लागून त्याच्या प्रकृतीवर प्रतिकूल परिणाम घडून येण्याचा संभव असतो. आपल्या प्रकृतीच्या दोषांची जाणवि करून दिली गेल्यामुळे विमेदार तिची जास्त काळजी घेऊं लागेल असेंहि दुसऱ्या बाजूनें म्हणतां येईल. तथापि सदरहु विमेदाराचें नांव विम्याच्या काळ्या यादींत पडतें, ह्यांत शंका नाही. कोणत्याहि कंपनीकडे त्यानें विमा वाढविण्यासाठी अर्ज केला, तर त्याच्या पूर्वीच्या अर्जाचा निकाल कसा झाला ह्याबद्दल त्यास विस्तारानें माहिती द्यावी लागते व जरी त्याची प्रकृति सुधारली तरी त्याचा विमाविषयक पूर्वतिहास पुसला जात नाही. आज विमेदाराची प्रकृति उत्कृष्ट असून इतर सर्व गोष्टींचा विचार करतां त्याच्या विमाअर्जास पहिल्या प्रतीचे गुण मिळाले तरी मार्ग एकदां लागलेला डाम विमा कंपन्या विसरत नाहीत व त्याचें प्रायश्चित आजहि त्यास

भोगावें लागतें. विमा कंपनी व विमेदार ह्यांचें नुकसान न होतां ह्या अडचणींतून कांहीं तरी मार्ग निघून सदरहु प्रश्न सोडवला गेला पाहिजे.

“ आपण ह्यापूर्वी कोठें विमा उतरला होता काय ? ” असा प्रश्न प्रत्येक कंपनी विमाअर्जात विचारीत असते व त्यांत विमेदारानें दिलेल्या माहितीवरून त्याच्या पूर्वतिहासाची चौकशी करण्यांत येते. सर्व विमा कंपन्यांचें हित एकमेकांस मदत करण्यांतच असल्यानें विमेदारांविषयीं जरूर ती माहिती त्या परस्परांस पुरवितात व ह्या गतवृत्तांताचा उपयोग विमाअर्ज मंजूर करण्यापूर्वीं केला जातो. ह्याकरितां, विमाअर्जाची छाननी करण्याचें काम प्रथमपासूनच पायाशुद्ध व एकजात होणें अगत्याचें असतें. प्रत्यक्ष व्यवहारांत, कंपन्या वेगवेगळे घोरण स्वीकारीत असलेल्या आढळतात व हें घोरण कित्येक प्रसंगीं इतर देशांतील अनुभवावरून स्वतःचें मत बनवून आसलेलें असतें. ह्या कारणानें एखाद्या व्यक्तीचा अर्ज एका कंपनीनें नेहेमीच्या दरानें स्वीकारला तर दुसरी कंपनी त्यावर जादा दरानें हप्त्यांची आकारणी करील, अशी परिस्थिति निर्माण होते. बरें, विमेदारानें चुकून ह्या दुसऱ्या कंपनीकडेच प्रथम अर्ज केला तर त्यावर अपूर्ण पात्रतेचा शिक्का बसून पुनः दुसऱ्या कोणत्याहि कंपनीकडे अर्ज केला असतां हा काळा शिक्का नडण्याची भीति असते.

वरील परिस्थितीची पाश्चात्य देशांतील विमातज्ञांसहि जाणीव आहे व तीमध्ये सुधारणा झाली पाहिजे, असें त्यांचें मत आहे. हिंदुस्थानांतील ह्या संबंधांतले आकडे जमा करून त्यांवरून सिद्धांत मांडण्याचें काम अजून व्हावयाचें आहे. तोंपर्यंत हा व्यवहार असाच चालणार. विमाशास्त्रांत पुढारलेल्या देशांतहि अजून ह्या बाबतींत प्रगति झालेली नाही, तेव्हां आपण त्याबद्दल विषाद मानण्याचें कारण नाही. अनुभवजन्य व पायाशुद्ध सिद्धांतांच्या अभावीं कशी परिस्थिति उत्पन्न होते, ह्याची फक्त कल्पना येथें करून दिली आहे.

इराकमध्ये जपानी मालाच्या आयातीचें नियंत्रण

तुम्हांस आमच्या देशांत आपला माल स्वपण्याची इच्छा असेल तर तुम्हीं आमचा माल घेतला पाहिजे असें इराकी सरकारनें जपानला स्पष्ट कळवले असून त्याप्रमाणें कस्टम खात्याचा नियमहि केला आहे. इराकमध्ये स्वपावयाच्या आपल्या मालाच्या १५ टक्के किमतीचा इराकी माल जपानी कारखानदारांनीं इराकमधून घेतला पाहिजे असा निबंध १९३७ सालाकरितां घालण्यांत आला असून १९३८ सालीं हें प्रमाण २५ टक्के होणार आहे. कापड, कापूस, रेशीम, रेयॉन हाच जपानी माल मुख्यत्वेकरून इराकमध्ये स्वपतो आणि तेथील बाजारपेठांत जपानचें प्राबल्य प्रस्थापित होण्यापूर्वीं ब्रिटिश मालाची सरशी असे. परंतु जपाननें इराकचा माल देवाण-घेवाण म्हणून घेतला नाही तरी त्याच्या स्वस्तपणामुळे तो त्या देशांत मोठ्या प्रमाणांत स्वपे. नवीन नियमानें जपानी मालाच्या आयातीस आळा बसून इराकमध्ये त्या जातीच्या ब्रिटिश मालाचें बस्तान बसेल.

स्फुट विचार

स्वदेशी धंदे—सावधगिरीची सूचना

सांपत्तिक अडचणीमुळे हिंदुस्थान सरकारास आयात मालावर अवर जकाती बसवणे गेल्या सहा-सात वर्षांत जरूर पडले आहे; आणि ह्या रीतीने परदेशी मालाच्या आयातीचे नियंत्रण झाले, त्याच्या फायदा कितीक लहान-मोठ्या स्वदेशी धंद्यांस मिळून त्यांची वाढ व उत्कर्ष ह्यांस सहाय्य उपलब्ध झाले आहे. जकातीचे दर चढवले गेले त्यावेळीं हिंदी उद्योगधंद्यांस त्यांचे योगाने सहाय्य मिळाले हे हेतु नव्हता. तथापि, केवळ सरकारी उत्पन्न वाढवण्याच्या उद्देशाने बसवण्यांत किंवा चढवण्यांत आलेल्या जकातीचा परिणाम मात्र कांहीं स्वदेशी धंद्यांस उत्तेजन मिळण्यांत झाला आहे, ह्यांत शंका नाही. औद्योगिक संरक्षण देण्याच्या इच्छेने जे धोरण अंगीकारण्यांत आले नाही त्याचा परिणाम संरक्षणांत होऊन बाहेरून येणाऱ्या मालाचे नियंत्रण अप्रत्यक्ष रीतीने होत आहे आणि त्यामुळे चढवलेल्या जकातीचे उत्पन्न मात्र अपेक्षेच्या मानाने चढत नाही ही गोष्ट सरकारच्या नजरेस येऊन आयात जकातीची छाननी व्हावी आणि विशेष उत्पन्न न देणाऱ्या जकाती कमी कराव्या असे त्यांस बरेच दिवस वाटत आहे. हिंदुस्थान सरकारचे फडनवीस, सर जेम्स ग्रिग, हे उघड उघड खुल्या व्यापाराचे पुरस्कर्ते असून त्यांनी जकाती उतरवण्याच्या धोरणाचे जाहीर रीतीने समर्थनही केले आहे. हिंदुस्थान सरकारने ह्या प्रश्नाबाबत चौकशी व सूचना करण्यासाठी नेमलेल्या अधिकाऱ्यांच्या शिफारसीची अंमलबजावणी होण्याचे घाटत असल्याची बातमी आतां प्रसिद्ध झाली आहे. लेजिस्लेटिव्ह असेंब्लीचा सल्ला न घेतां ब्रिटिश कापडावरील जकात कमी करण्याबाबतची खास टारिफ बोर्डाची शिफारस सरकारने आपल्या अधिकारांत तात्काळ नुकतीच अमलांत आणली, तसाच प्रकार वरील अधिकाऱ्याने केलेल्या सूचनांचे संबंधांत होण्याचा संभव दिसत आहे. वास्तविक पाहतां हा स्वदेशी धंद्यांचा प्रश्न देशास अत्यंत जिवाळ्याचा असा आहे आणि त्याची चौकशी करण्याचे काम टारिफ बोर्डाकडे सोंपवणे अगत्याचे होते; आणि कांहीं झाले तरी जकातीसंबंधाच्या धोरणांत बदल करावयाचा झाल्यास लोकमताच्या व असेंब्लीच्या सहाय्याने ती गोष्ट घडून येणे अगत्याचे आहे. तरी प्रस्तुत प्रकरणी लोकमत वेळीच स्पष्टपणे व्यक्त होणे आवश्यक असून आपल्या नियोजित धोरणाचा खुलासा हिंदुस्थान सरकारने केला पाहिजे.

हिंद-जपान व्यापारी करार

हिंदुस्थान व जपान ह्यांचे दरम्यान तीन वर्षांमागे व्यापारी करार झाला, त्याच्या फेरविचाराबाबत वाटाघाटीस प्रारंभ झाला आहे. आमच्या देशाच्या बाजूने पाहिले असतां हिंदी शेतकरी वर्ग व स्वदेशी कापडाच्या गिरण्या ह्यांच्या हितसंबंधांचे योग्य संरक्षण करणे हा जपानशी व्हावयाच्या कराराचा प्रमुख उद्देश असला पाहिजे. जपानी राष्ट्र हे हिंदी कपाशीचे फार मोठे गिऱ्हाइक आहे आणि त्यामध्ये हा आमचा माल पुष्कळसा सपला नाही तर त्याचा बाजारभाव पडल्यावांचून रहाणार नाही. हिंदी कपाशीची किंमत उतरणे किंवा तिला देशांत व देशाबाहेर पुरेसे गिऱ्हाइक नाही म्हणून तिचे पीक मर्यादित करणे ह्या दोन्ही गोष्टी आमच्या शेतकरी वर्गाच्या दृष्टीने अनिष्ट आहेत.

तेव्हां, जपानने हिंदी कपास विशिष्ट प्रमाणांत घेतलीच पाहिजे अशी शर्त हिंद-जपान करारांत समाविष्ट होणे अगत्याचे आहे. हिंदी शेतकऱ्यांची ही गरज जाणून, आपले कापड हिंदुस्थानने मोठ्या प्रमाणांत घेतले तरच आपण हिंदुस्थानचा कापूस घेऊं ही शर्त जपान स्वतःच्या औद्योगिक हिताच्या दृष्टीने पुढे मांडणार हे उघड आहे. जपानच्या हातांतला हा हुकमाचा पत्ताच आहे आणि चालू झालेल्या चर्चेमध्ये त्याचे प्रतिनिधी तो टाकल्या-शिवाय रहाणार नाहीत. परंतु हिंदी शेतकरी व कारखानदार ह्यांच्यामधल्य वरून दिसणारा ह्या प्रकारचा विरोध अगोदरच प्राथमिक वाटाघाटीत दूर करण्यांत आला असून दोन्ही वर्गांची एकमुखी मागणी सरकारला कळविण्यांत आली आहे ही समाधानाची गोष्ट आहे. जपानी मालाच्या हिंदी गिरण्यांच्या मालाशी होणाऱ्या स्पर्धेस आळा बसण्यासाठी जपानमधून येणाऱ्या कापडाचे प्रमाण कमी करण्यांत यावे अशी स्वदेशी कारखानदारांची मागणी आहे. जपानला हिंदी कापूस घेतल्यावांचून गत्यंतर नाही; कारण आमच्या कपाशी सारखा माल त्या राष्ट्रास दुसरीकडे मिळण्याची सोय नाही. म्हणून हिंदी कापूस खरेदी करण्याची कबुली देण्यांत जपान ह्या देशावर उपकार करित आहे किंवा त्यास विशेष सवलतीने वागवीत आहे असें मुळाच नाही, हे स्पष्ट आहे. तेव्हां, कपाशीच्या संपाविषयीचे हिंदुस्थानचे परावलंबन जपानी राष्ट्र दाखवते तसे अडचणीचे नाही हे येथे ध्यानांत ठेवले पाहिजे. स्वस्त जपानी मालाचे चोहोंकडे आक्रमण चालले आहे, त्याचाहि विचार होऊन त्यावर उपाय योजणे आवश्यक झाले आहे.

ब्रिटिश कारखानदारांची संरक्षणाविषयी मागणी

गेल्या तीन वर्षांतल्या व्यापारी घडामोडींचे सिंहावलोकन करून ब्रिटिश कारखानदारांच्या संघाने (फेडरेशन ऑफ ब्रिटिश इंडस्ट्रीज) सरकारला जकातीच्या धोरणाबाबत कांहीं शिफारसी केल्या आहेत. ब्रिटिश धंद्यांचे परदेशी मालाच्या स्पर्धेपासून पुरेसे संरक्षण केले जावे हा त्या सूचनांचा आशय आहे. चालू जकातीच्या योगाने परदेशी मालाच्या आयातीचे जेथे नियंत्रण होत नाही, तेथे जरूर दिसेल त्या देशांतून येणाऱ्या मालाचे परिमाण ठरवून टाकावे; ब्रिटिश साम्राज्यातील देशांमधून आयात होणाऱ्या मालापासूनहि ब्रिटिश कारखानद्यांस संरक्षण मिळावे; सर्व जगातील राष्ट्रांमध्ये ब्रेट्रिटन इतका परदेशी माल कोणताच देश घेत नाही ह्या वस्तुस्थितीचा फायदा व्यापारी करार करतांना घेतला जावा; ब्रिटिश मालास जे देश सवलती देत नाहीत, त्यांस मित्रत्वाच्या तहांतील व्यापारी सवलतीच्या शर्तीचा फायदा देणे बंद व्हावे; ओटावा कराराची कसून अंमलबजावणी करावी; व्यापारी करार करतांना दुसऱ्या देशांनी स्वतः बनवलेला माल व अन्य देशांतून आणून निर्गत केलेला माल ह्यांमध्ये भेद करण्यांत यावा आणि सवलतीसाठी ह्यांपैकी पहिल्या प्रकारच्या मालासच महत्त्व दिले जावे अशा अर्थाच्या त्या शिफारशी आहेत. ब्रिटिश कारखानदारांच्या वरील मागण्यांकडे लक्ष दिले असतां हिंदी स्वदेशी धंद्यांस संरक्षण देणे किती आवश्यक आहे ह्याची सहज कल्पना येईल. आमचे फडनवीस, सर जेम्स ग्रिग, आपल्या मायदेशांत औद्योगिक संरक्षणासंबंधाने काय चालले आहे आणि त्या बाबतीत ब्रिटिश सरकार कसे जागरूक आहे ह्याचा विचार करून स्वतःचे धोरण आखतां तर बरे होईल.

साडेतीन टक्के व्याजाच्या रोख्याने शंभराची मर्यादा ओलांडली

बाजारांत पैशाचा विपुल पुरवठा असतां साडेतीन टक्कांच्या सरकारी प्रॉमिसरी नोटांचा भाव ९९ च्या आसपास घुटमळत रहावा ही गोष्ट आश्चर्य वाटण्यासारखी होती. कांहीं महिन्यांपूर्वी बाजाराची परिस्थिति अशी झाली होती की, ह्या नोटांचा भाव शंभराच्यावर जाण्याची अपेक्षा कित्येक लोक करीत होते. हिंदुस्थान सरकारने मध्यंतरी २३ टक्कांचे १९४८-५२ चे कर्ज काढले त्यामुळे पैसा गुंतण्यास नवे साधन उत्पन्न झाले आणि त्याच्या परिणाम साडेतीन टक्के व्याजाच्या नोटांचा वर जाण्याचा वग थांबण्यांत झाला असे म्हणतां आले. ट्रेझरी विलांच्या साधनांने सरकार दर आठवड्यास पैसा बाजारांतून शोषून घेत आहे तरी विलांवरील व्याजाचा दर हलकाच राहिला आहे. गेल्या आठवड्यांत दोन कोटि रुपयांची ट्रेझरी बिले सरकारने विकली त्यावर व्याजाचा दर अवघा द. द. ८ आणे ११ पै पडला! यावगे तीन टक्के दराच्या (१९४८-५२) रोख्यांचा बाजारभाव १०० रु. १४ आ. असून ३ टक्के व्याजाच्या रोख्यांची किंमत चार रुपयांनी शंभराच्यावर आहे. अशा परिस्थितीचा विनमुदतीच्या ३३ टक्के व्याजाच्या रोख्यांवर अनुकूल परिणाम होणे साहजिक होतें. युरोपमधील अनिश्चित राजकीय परिस्थिति आणि लंडनमधील रोखे-बाजाराचा एकंदर नूर ह्या गोष्टीहि मुंबईच्या रोखेबाजारावर परिणामकारक होत असतात. साडेतीन टक्कांच्या नोटांची शंभराची मर्यादा ओलांडली ही गोष्ट स्वाभाविक असली तरी त्या रोख्यांच्या इतिहासांत नमूद करण यासारखी आहे ह्यांत शंका नाही. त्यांच्या बाजारभावांत विशेष चढउतार होतो किंवा १०० च्या वर तो कांहीं आठवडे टिकतो हे आतां पहावे.

विन तिकिटाचा रेलवे प्रवास

तिकिटावांचून प्रवास करणारांची संख्या मोठी असल्याने हिंदी रेल्वेजचे उत्पन्न बुढते असा अनुभव आल्यावरून रेल्वे कायद्यांत दुरुस्ती करण याचे ठरले आहे. विन तिकिटाच्या प्रवासाचा गुन्हा करणाऱ्या उताखर रेल्वेस फसवण्याचा आपला उद्देश नव्हता हे सिद्ध करण्याची जबाबदारी टाकण्यांत येणार असून अपराधी दोन महिन्यांपर्यंतच्या शिक्षेस पात्र होईल. कायद्यांत ह्या प्रकारची दुरुस्ती आवश्यक असली तरी तिच्या अंमलबजावणीमुळे रेल्वेचे नुकसान लबाडीने करण्याचा ज्यांचा हेतु नाही अशा उताखर शिक्षा व त्रास होणार नाही अशी खबरदारी घेतली जाणे इष्ट आहे. घाईमुळे किंवा गर्दीमुळे तिकिट घेतां आले नाही असे कित्येक वेळां अनेक उताखर्या बावतींत घडते. अशी मंडळी निष्कारण कायद्याच्या कचाटींत सांपडणार नाही अशी तजवीज करणे शक्य आहे. त्याचप्रमाणे, तिकिटें मिळण्याची सोय अधिक विस्तृत प्रमाणावर करणे, प्रवाशांवर नजर राहिल अशी व्यवस्था करणे, इत्यादि सुधारणा रेल्वेजनी आपल्या स्वतःच्या कारभारांत केल्या पाहिजेत. लबाडीस शिक्षा व्हावी पण निरपराधी माणसांस त्रास होऊं नये अशा रीतीने कायद्याचा अंमल होणे अगत्याचें आहे.

ओगले ग्लास वर्क्स लि.

वरील कंपनीचा ३१-१२-३५ अखेरचा १५ वा वार्षिक अहवाल आमचेकडे आला आहे. स्वदेशी काचेच्या धंद्यास संरक्ष-

णाची जरूर असूनहि ते त्यास न मिळाल्याकारणाने सर्वच कारखान्यांची परिस्थिति विकट झाली आहे. ह्या संबंधांत माहिती व टीका "अर्थ" मध्ये वेळोवेळ आली आहे. ओगले ग्लास वर्क्सने प्रचलित स्पॅन्स तोंड देऊन १,८३,५८६ रुपयांचा काचमाळ अहवालाचे साली तयार केला व त्यांतून इतर खात्यांचेहि वरचे खर्च भागविण्याइतका नफा मिळविला, ही गोष्ट अभिनंदनीय आहे. प्रतिकूल परिस्थिति उत्पन्न झाली असतां तयार व्हावयाच्या मालाच्या प्रकारांत बदल करून कारखान्यास नव्या क्षेत्रांची द्वारे उघडून देण्यांत ओगले वर्क्सचे चातुर्य दिसून येते. यांत्रिक सहाय्याने बाटल्या करण्याचा त्यांचा उपक्रम यशस्वी होत असून त्या मालास मागणीहि भरपूर आहे. कंदीलांचे बावतींत मात्र कारखान्यास उतरत्या बाजारभावांस तोंड देणे अशक्य झाले आहे व ज्या उत्पादनांत कूस रहात नाही ते चालू ठेवण्यांत हंशील नाही ह्या योग्य विचाराने हे खाते तूर्त बंद ठेवण्यांत आले आहे. अहवालाचे साली अडीच हजार मोठे स्टोव्ह विकले गेले. आतां कंपनीने लहान व कमी किंमतीचा ज्यूनियर नमुना काढला असून तोहि लोकप्रिय होईल अशी अपेक्षा आहे. एनामलिंग खात्याचे काम समाधानकारक चालले असून जी. आय. पी. रेल्वेचे एक अचघड काम कंपनीने दक्षतेने पुरे केले आहे. कंदील व काचमाळ ह्यांचे बावतींत जपानची स्पर्धा विशेष जाचक होत असल्याने व हिंदी कारखान्यांनी उत्पादनाचे पद्धतींत बहूशी जपानी कारखान्यांचे अनुकरण केले असल्याने, जपानांतील कार्यपद्धतीचा ताजा अनुभव मिळविण्यासाठी कंपनीचे अधिकारपरत्वे असलेले डायरेक्टर श्री. श्रीपादराव ओगले ह्यांनी त्या देशांत जाऊन अलीकडे प्रत्यक्ष निरीक्षण केले आहे. त्याचा फायदा कारखान्यास होईल ह्यांत संशय नाही. प्रतिकूल परिस्थितींत हा कारखाना नेटाने चाळविण्यांत येत आहे व आज भागीदारांस डिव्हिडंड देण्यासारखी परिस्थिती नाही. तथापि ती आज नाही उद्यां सुधारून ओगले ग्लास वर्क्सला चांगले दिवस येतील अशी अपेक्षा करण्यास हरकत नाही

हौरा पुलाचे कंत्राट -

कलकत्त्याशेजारच्या नवीन हौरा पुलाचे दोन कोटि रुपयांचे कंत्राट क्लिब्लॅंड ब्रिज अँड इंजिनिअरिंग कंपनी नांवाच्या ब्रिटिश मंडळीस घावे असे हौरा ब्रिज कमिशनर्सनी ठरविले होते, त्या निर्णयास बंगाल सरकारची मंजूरी मिळाली आहे. हिंदुस्थानांतल्या कांहीं कंपन्यांनी गट करून त्याच्या वतीने नवीन पुलाचा कामाचे टेंडर दिले होते. ह्या देशांत धंदा करणाऱ्या मंडळ्यांस ते काम मिळाले असते तर येथील उद्योगधंद्यास ढत्तेजन प्राप्त झाले असते असे लोकमत पूर्वीच प्रसिद्ध झाले आहे. तथापि, क्लिब्लॅंड कंपनीची कामाची योजना व तिच्या संबंधाचे टेंडर हीच निवड करणाऱ्या मंडळाने पसंत केल्याने हिंदुस्थानांतल्या प्रतिस्पर्धी गटाची निराशा झाली आहे. बंगाल सरकार तरी ह्या सबंद प्रश्नाचा फेर विचार करील ह्या आशेचा तंतू राहिला होता, तोहि आतां तुटला आहे. हौरा पुलांत वापरावयाचे पोलादी बनावटीचे भाग हिंदुस्थानांत तयार झालेले असल्यास देशी कारखान्यांस काम मिळेल अशी अपेक्षा प्रथमपासून होती. तथापि आतां एका ब्रिटिश कंपनीचे टेंडर पसंत करण्यांत आले तरी हिंदुस्थानांतील कारखाने व ती कंपनी ह्यांचे दरम्यान करार होऊन कच्चे पोलाद टाटा कंपनीकडून घेतले जाईल आणि पुलाचे भाग बंगालमधल्या कारखान्यांत तयार होतील अशी अपेक्षा आहे. असे झाल्यास हौरा पुलाचे कंत्राट परदेशी कंपनीकडे गेले तरी त्या संबंधातले कांहीं काम येथे तयार होईल.

संघटित व कार्यक्षम ब्रिटिश सहकारी चळवळ

आमच्या सहकार्यांनीं ध्यावयाचा बोध

ग्रेट ब्रिटनमधील सहकारी चळवळीच्या मध्यवर्ती संस्थेचा गेल्या सालचा अहवाल प्रसिद्ध झाला आहे, त्यांत दिलेल्या माहितीवरून सदरहु चळवळीची प्रगति झपाट्याने चालली असल्याचे दिसून येते. ब्रिटिश सहकारी संस्था मुख्यत्वेकरून मालाची विक्री करण्याचा व्यवहार करतात आणि त्याच्या अनुषंगाने मोठ्या प्रमाणावरील खरेदी आणि कारखाने काढून त्यांत उत्पादन-हि हाती घेतात. ब्रिटिश राष्ट्रीय सहकारी "यूनिअन" ही फेडरेशनच्या स्वरूपाची प्रातिनिधिक संस्था आहे आणि सहा देणे व चळवळीची घडी नीट बसवणे हे तिचे महत्वाचे कार्य आहे. गेल्या वर्षी ब्रिटिश सहकारी संस्थांची पैशाची एकूण उलाढाल १७ कोटी रुपयांनी वाढली आणि चालू साली ही प्रगति ज्यास्त जोराने होईल अशी यूनिअनची अपेक्षा आहे. ही आशा फलद्रूप झाल्यास १९३६ सालांत मालाची विक्री करणाऱ्या सहकारी संस्थांची किरकोळ व्यापारांतली देवघेव ३०० कोटी रुपयांच्यावर जाईल असा अंदाज आहे. मध्यवर्ती यूनिअनच्या व्यवस्थामंडळाने आपल्या अहवालांत सर्व संस्थांनी जुटीच्या राष्ट्रीय घोरणास पाठिंबा देण्याची आवश्यकता प्रतिपादली आहे. संस्था एककल्लीपणाने वागून आपल्या मध्यवर्ती यूनिअनला घाब्यावर बसवतात तर ब्रिटिश सहकारी चळवळीची पीछेहाट होईल असा अभिप्राय वरील मंडळाने व्यक्त केला आहे. प्राथमिक संस्थांमध्ये व्यवहारक्षेत्राबाबत मतभेद उत्पन्न होऊन भांडणे झाल्यास त्यांचा निर्णय करण्याची सत्ता यूनिअनला असली पाहिजे असे त्यांचे निक्षून सांगणे आहे. चारशे सहकारी संस्थांत प्रत्येकी एक हजारपेक्षा कमी सभासद आहेत. तर नऊशे संस्थांत प्रत्येकी सुमारे पांच हजार आहेत. ह्या परिस्थितीत लहान संस्थांचे एकीकरण होणे इष्ट वाटत आहे. अशा संस्था डबघाईस आल्या म्हणजे त्यांचे काय करावे आणि त्या दुसऱ्या संस्थांत सामील कराव्या की काय हा विचार करण्यापेक्षा किफाईतशीर रीतीने चालतील अशा संस्थांचाच पुरस्कार केला जावा ह्या मतास मान्यता मिळत आहे.

विकाय्याचा माल (उदाहरणार्थ, पायतने) कारखान्यांत तयार करण्याच्या सहकारी संस्था आहेत. त्यांच्या व्यवहारक्षेत्राची मर्यादित आंखणी होण्याची जरूर भासत असून त्या प्रश्नाचा विचार चालू आहे. किरकोळ विक्रीच्या, घाउक विक्री करणाऱ्या व उत्पादक आणि पातीदारीच्या कारखान्यांच्या अशा तीन प्रकारच्या माल तयार करणाऱ्या सहकारी संस्था आज ग्रेटब्रिटनमध्ये अस्तित्वांत आहेत. त्यांमध्ये अनिष्ट स्पर्धा होऊ नये आणि उत्पादन व विक्री ह्यांचा मेळ बसावा ह्यासाठी योजना करण्याचे घाटत आहे. अनेक प्रकारांच्या मालाची (उदाहरणार्थ, दूध, कोळसा, औषधे इ.) विक्री करणाऱ्या संस्थांस हतःहेचे सहाय्य देणारी मंडळे वाढत्या प्रमाणावर कार्य करीत आहेत. निरनिराळ्या मालाच्या किरकोळ विक्रीच्या क्षेत्रांत सहकारी संस्थांचे पाऊल सारखे पुढे पडत असल्याचे अहवालांत दिलेल्या त्यासंबंधांतल्या आकड्यांवरून दिसते. ग्रेटब्रिटनमध्ये सरकारच्या देखरेखीखाली मालाच्या विक्रीची व्यवस्था करण्यांत आली असून परदेशी आयातीच्या नियंत्रणाने व अंतर्गत पुरवठा मर्यादित करून बाजारभाव वाढवण्याचे तत्त्व त्या योजनेच्या मुळाशी

आहे. बाहेरच्या मालाची आयात मर्यादित होऊन त्यांतला संप चालू कारखाने व दुकाने ह्यांचेमध्ये वाटला जातो व ह्याचा परिणाम सहकारी संस्थांस भोगावा लागतो. ह्या संस्थांस आपल्या प्रतिस्पर्ध्यांकडून खरेदी करून तो माल विकणे भाग पडते. ही अडचण ब्रिटिश सहकारी खरेदी-विक्रीच्या दुकानांस चांगलीच जाणवत आहे. ग्रेटब्रिटन मधल्या सहकारी चळवळीविषयी वर त्रोटक हकीकत दिली आहे तीवरून तेथील सहकारी संस्था व कार्यकर्ते स्वतःच्या पायावर उभे राहून संघटित व स्वतंत्र, पण कार्यक्षम रीतीने आपल्या हितानहिताचे प्रश्न कसे सोडवतात ह्याची कल्पना येईल. हिंदुस्थानातील सहकार्यांनी असल्या उदाहरणांवरून कितीतरी बोध घेण्याजोगा आहे. स्वावलंबन, संघटन आणि शिस्त ह्यांचे वाबतीत आपण मागसलेले असल्याची जाणीव त्यांस होऊन तिच्या प्रेरणेने त्यांचे हातून प्रत्यक्ष कार्य घडले पाहिजे.

म्हैसूर संस्थानांतील सहकारी चळवळ

[म्हैसूर सरकारने आपल्या संस्थानांतील सहकारी चळवळीची पहाणी करून चळवळीत सुधारणा सुचविण्यासाठी एक कमिटी नेमली होती, तिच्या सूचनांचा मतितार्थ येथे थोडक्यांत दिला आहे.]

(१) बिनसरकारी जबाबदार लोकांचा सहा घेतल्याखेरीज धोरण बदलण्यांत येऊ नये. असा सहा देण्यासाठी एक सहागार मंडळ स्थापन करण्यांत यावे.

(२) चळवळीच्या प्रतिनिधींना कायदे-मंडळांत जागा मिळावी.

(३) सरकारी अधिकाऱ्यांना सहकारी संस्थांच्या मॅनेजिंग कमिटीवर काम करण्यापूर्वी सरकारची आगाऊ परवानगी घ्यावी लागते, ती लागू नये.

(४) दलितवर्गासाठी वेगळ्या सोसायट्या स्थापन करावयाच्या, त्यांची व्याप्ति विशिष्ट घंथांपुरतीच असावी.

(५) स्त्रियांकरिता वेगळ्या पतपेढ्यांची, त्या स्त्रिया म्हणूनच केवळ, आवश्यकता नाही.

(६) सहकारी सोसायट्यांच्या सभासदांस, त्यांस दरमहा पगार मिळत असल्यास, प्रॉव्हिडंड फंडांत रकम टाकणे सक्तीचे असावे.

(७) सरकारी अधिकाऱ्यांना आपल्या खात्याच्या अगर कचेरीच्या सोसायटीमाफतच फक्त कर्ज घेतां यावे. त्यांच्या कर्ज काढण्यावर कडक बंधने असावीत.

(८) सरकारने आपल्या देखरेखीखाली व फडनविशीं खात्यास जोडून एक 'सेंट्रल बँक' स्थापन करावी.

दूधदुमत्याच्या पुरवठ्याची सहकारी सोसायटी

मुंबई शहर व त्याची उपनगरे ह्यांस शुद्ध दूध व तूप पुरविण्यासाठी एक सहकारी सोसायटी स्थापन करण्याचे घाटत असून कलकत्ता व मद्रास येथील त्या पद्धतीच्या संस्थांकडून माहिती मागविण्यांत आली आहे.

हौरा पुलाच्या चालू खर्चाची तरतूद

नवीम हौरा पूल सुस्थितीत राखण्यासाठी येणाऱ्या खर्चाची तरतूद व्हावी म्हणून बंगाल सरकार खालीलप्रमाणे कर वसविणार आहे:— (१) कलकत्त्यामधील कामिनीच्या व इमारतीच्या वार्षिक उत्पन्नावर १.३% कर, (२) हौरा स्टेशनकडे उभारल्या स्टेशमांतून बाहेर ईस्ट इंडिया रेल्वेवरून किंवा बंगाल नामपूर रेल्वेवरून जाणाऱ्या मालावर दर मणावर ज्यासाठी ज्यास्त २ पै प्रमाणे पट्टी. मीठ, मॅगनीज व कोळसा खांदर सदर पट्टी माफ आहे. (३) ई. आय. आर. व बं.ना. रेल्वेवरून हौरा पूल ओलांडणाऱ्या प्रत्येक उतारुवर ज्यासाठी ज्यास्त ३ पै कर. (४) हुबळी नदीवर पोर्ट कमिशनरने चालविलेल्या होळ्यांतून जाणाऱ्या येणाऱ्या पहिल्या वर्गाच्या उतारुवर ६ पै व दुसऱ्या वर्गाच्या उतारुवर ३ पै कर.

रस्त्यांचे राष्ट्रीकरण

ग्रेटब्रिटनमधील महत्त्वाचे रस्ते एकजात सरकारी नियंत्रणाखाली आणण्यांत यावयाचे असून स्थानिक स्वराज्य संस्थांचे हातांतून ते काढून घेण्यांत येतील. हल्लीच्या व्यवस्थेत वहातुक खात्यास कोणत्याही बाबतीत-रस्तारुंदी, सायकलीसाठी स्वतंत्र मार्ग आखून देणे इ.-वहातुकीचे नियंत्रण करता येत नाही. आतां हे ४,५०० मैल लांबीचे रस्ते सरकारी नियंत्रणाखाली आल्याने त्यांची रुंदी, पृष्ठभाग, उजेडासाठी दिव्यांची व्यवस्था इत्यादि गोष्टींत एकसूत्रीपणा आणता येऊन वहानांचा वेग वाढला तरी अपघात टाळता येतील. ही नवी व्यवस्था येत्या सरकारी वर्षाचे सुरवातीपासून अंमलांत येईल.

उत्पादक मालाच्या निर्गतीवर बंधन

स्वित्झरलंड हे घड्याळांच्या घंघ्याचे माहेरघर समजले जाते. रशियाने त्या देशांतून घड्याळे तयार करण्याची कांहीं यंत्रे मागविली असतां स्विस सरकारने ह्या करारास मान्यता देण्याचे नाकारले. ही यंत्रे तयार करणाऱ्या शेकडों कामगारांस जरी सुरवातीस काम मिळाले, तरी शेवटीं परदेशी घड्याळांची जाचक स्पर्धा स्विस कारखानदारांना नढेल, हे कारण वरील नकाराचे मुळाशी होतें. ग्रेटब्रिटनने कापड तयार करण्याची यंत्रे मागणी-बऱ्हुकुम जगभर निर्गत केली, तरी त्या देशाच्या विशिष्ट स्थानामुळे व त्याच्या साम्राज्याच्या विस्तारामुळे परदेशी कापडाच्या स्पर्धेपासून इतके दिवस लँकेशायर आपला बचाव करू शकले. स्वित्झरलंड देशाची मोष्ट वेगळी आहे.

जर्मनीच्या वसाहती व जागतिक शांतता

दक्षिण आफ्रिकेचे लष्करी खात्याचे मंत्री, मि. पिरो, हे एका मुलाखतीत म्हणाले:—

“जर्मनीच्या वसाहती हिरावून घेतल्याबद्दल त्या देशास आफ्रिकेमध्ये नवा मुलूख नुकसानभरपाईदाखल दिल्याखेरीज जर्मनीशी शांतता टिकविणारा करार करण्यास अनुकूल भूमिकाच तयार होणे अशक्य आहे, असे ग्रेटब्रिटनमधील मुत्सद्यांचे मत आहे. युरोपमध्ये श्वेतवर्णायांची संस्कृति कायम टिकविण्यास आफ्रिकेमध्ये जर्मनांचे सहकार्य मिळणे आवश्यक आहे.”

धी सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि०

कडून
हिंदुस्थानांतील प्रजेच्या हितासाठी अनेक
नाविन्यपूर्ण उत्कृष्ट योजना.

होम सेव्हिंग खाते | सोने विक्री खाते
५ तोळे व १० तोळे लगडी

चालू खाते | सिफ डिपॉझिट वॉल्ट खाते | विमा खाते

त्रैवार्षिक कॅश सर्टिफिकेट खाते | एक्झिक्यूटिव्ह आणि ट्रस्टी खाते

सविस्तर माहितीकरिता पत्रव्यवहार करा:—

स्वदेशप्रेमी लोकांनी स्वदेशी संस्थेला उत्तेजन देणे हे त्यांचे कर्तव्य आहे. जनतेची सेवा करणे हेच आमचे ध्येय आहे. वरील स्वदेशी संस्थेकडून मिळणाऱ्या फायद्याचा अनुभव प्रत्येकाने घ्यावा.

सो. न. पोचखानवाला,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

पहिल्याने सुरक्षितता

रस्त्यावरून जातांना तुम्ही सुरक्षिततेचा मार्ग पहिल्याने पहाता. हीच गोष्ट पैसे बँकेत किंवा विम्यांत गुंतविण्यासंबंधी आहे. पहिल्याने तुम्ही पैशाची सुरक्षितता पहाता; नंतर व्याज किंवा बोनस.

हिशेब तपासणी आणि प्रतिनिधित्व सरकारी खात्याकडे असल्याने

दि बँके को-ऑपरेटिव्ह

इन्शुरन्स सोसायटी लि.

मध्ये आपले पैसे गुंतविल्यास कसलाच धोका नाही. सविस्तर माहितीकरिता लिहा—

कुळकर्णी आणि कंपनी } चुनीलाल डी. बरफीवाला
चीफ ऑर्गनायझर्स } मॅनेजिंग डायरेक्टर.

९ बेक हाऊस लेन, फोर्ट, मुंबई.

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street,
Bombay

716 Sadashiv Peth,
Poona City

सहकार व ग्रामसुधारणा

बागलाण-कळवण-चांदवड तालुका सहकारी
परिषद्

नाशिक जिल्ह्यांतील बागलाण, कळवण व चांदवड ह्या तालुक्यांची सहकारी परिषद् सटारणें येथें ३० जून रोजी श्री. दे. रा. वाघ ह्यांचे अध्यक्षतेखाली भरली होती. स्वागताध्यक्ष, श्री. धर्माजी तानाजी पाटील, ह्यांच्या भाषणानंतर अध्यक्षीय प्रास्तविक भाषण झालें व कित्येक उराव परिषदेने पास केले. त्या उरावांपैकी कांहीं उरावांची रूपरेषा येथें दिली आहे:-

सोसायट्यांकडून प्रांतिक को. बँकेने पाच टक्के दरानें व्याज घ्यावें- कर्जाची रकम देण्यासाठी बँकेने सोईचे दोन वार ठरवून यावे-हंगामांत सहा वाजेपर्यंत बँकेने भरणा स्वीकारावा- वर्षाचें व्याज आकारून व तें मुदलांत मिळवून बँक सोसायट्यांकडून व्यवहारांत चक्रवाढव्याज घेतात; ही पद्धत बंद करावी-चांदवड तालुक्यांतील सोसायट्यांच्या खालावलेल्या परिस्थितीची पहाणी करून उपाययोजना करण्यासाठी कमिटी नेमावी-नवीन नियम ४८ बदल निषेध-सोसायट्यांसंबंधाचा पत्रव्यवहार बँकेने व सहकारी सत्याने मराठीतून करावा-सभासदांत साक्षरतेचा प्रसार करण्यासाठी इन्स्टिट्यूटने योजना करावी-सोसायट्यांचे रोखे नोंदताना सोसायट्यांचे चेअरमन अगर सेक्रेटरी ह्यांची ओळख स्वीकारण्यांत यावी-कळवण-चांदवड तालुक्यांतील पश्चिम भागांत मिष्ट सोसायट्यांच्या घर्तीवर सोसायट्या स्थापाव्या-इ. इ.

ग्रुप सेक्रेटरींचा डिबेटिंग क्लब

कळवण-चांदवड तालुक्यांतील ग्रुप सेक्रेटरींचा डिबेटिंग क्लब स्थापन करण्यासाठी श्री. ठाकूर, बँक इन्स्पेक्टर, बॉम्बे प्रॉ. को. बँक, कळवण, यांनी सेक्रेटरींची ता. १०-६-१९३६ रोजी सभा बोलाविली होती. सदरहु क्लबास यूनियन सुपरवायझर श्री. क्षीरसागर व श्री. देशपांडे यांनी मूर्तस्वरूप दिलें. ता. १०-७-१९३६ रोजी 'शेतकऱ्यांची आर्थिक परिस्थिति व ती सुधारण्याचे उपाय' यावर चर्चा करण्यांत आली. श्री. नाडकणी, एजंट बॉम्बे प्रॉ. को. बँक, हे वरील क्लबाचे सेक्रेटरी आहेत.

येलूर गांवास सर फ्रेड्रिक साइक्स शील्ड देण्याचा समारंभ

ग्रामसुधारणेबाबत सरकारने मध्यविभागासाठी ठेवलेले "सर फ्रेड्रिक साइक्स शील्ड" येलूर गांवास मिळालें. हें शील्ड अर्पण करण्याचा समारंभ सातारा जिल्ह्याच्या कलेक्टरांचे हस्ते ता. ११/७/३६ रोजी इसलामपूर येथें मोठ्या थाटानें साजरा होऊन येलूर गांवाचा गौरव करण्यांत आला. सदर समारंभास अनेक अधिकारी व इतर लोक मिळून दोन हजारांवर लोक हजर होते. बँडच्या वादनांत कचेरतून ढाल वाजतगाजत आणवून उच्चासनावर मांडल्यावर सभेच्या कामास सुरवात झाली. श्री. फलटणे वकील, सेक्रेटरी, ग्रामसुधारणा संघ, वाळवें, यांनी सर्वांचे स्वागत केले. त्यानंतर श्री. किणीकर, प्रांतसाहेब, दक्षिणभाग, सातारा, यांनी येलूर गांवांने आतांपावेतो ग्रामसुधारणेच्या कोणत्या गोष्टी केल्या हें सांगितलें. श्री. भाऊराव पाटील यांनी, ३०-३५ वर्षांपूर्वी सून-मारांमाऱ्यांत अग्रेसर असलेल्या येलूर गांवांने पूर्वीच्या गोष्टी सोडून सुधारणेच्या कामांत अग्रेसरत्व मिळविल्याबद्दल येलूर गांवाचें अभिनंदन करून पुढेहि तें त्याने टिकवावें

अशी आशा प्रदर्शित केली. मि. हमीदअल्ली, कलेक्टर, ह्यांनी शील्ड अर्पण करतांना येलूरकरांचें अभिनंदन केले. शेवटी येलूरकरांतफे श्री. शंकरराव बोगर यांनी शील्ड मिळविण्याच्या बाबतीत सहाय्य करणारांचे व समारंभास उपास्थित असणारांचे आभार मानले.

सांगली संस्थान शिक्षक सहकारी पतपेढी लि.

वरील पतपेढी १०-५-३३ रोजी स्थापन झाली. ३१ मे १९३६ अखेर तिच्या पटावर २९५ सभासद होते. सभासदांच्या वाढत्या संख्येबरोबर वर्गणीरूपानें जमा होणारें भांडवलहि वाढत आहे. एकूण ८३ हजार रुपयांच्या सेळत्या भांडवलापैकी सुमारे ७ हजार रुपये सभासदांकडे कर्जाऊ आहे. सालअखेर पतपेढीस ३९१ रु. ९ आणे ११ पै. नफा झाला त्यांतून भागीदारांस ६३ टक्के दरानें डिव्हिडंड वाटण्याबद्दल मॅनेजिंग कमिटीने शिफारस केली. पतपेढीची वार्षिक साधारण सभा सांगली येथें प्रिन्सिपॉल कर्वे ह्यांचे अध्यक्षतेखाली भरली होती.

पतपेढीच्या १३६ सभासदांनी पतपेढीकडून कर्ज घेतलें. मे १९३६ अखेर फक्त ४७ रु. थकबाकी राहिलेली दिसते. जुने कर्ज फेडणें व घरस्वर्च ह्यांसाठीच कर्जाचा विनियोग मुख्यतः करण्यांत आला. तथापि, शेती, लग्न, बाळंतपण, औषधोपचार, इत्यादींसाठीहि कर्जाचा उपयोग झाला. संस्था उपयुक्त कार्य करित असल्याचें अहवालावरून दिसतें.

स्थानिक स्वराज्य त्रैमासिक

लोकल सेल्फ गव्हर्नमेंट इन्स्टिट्यूटच्या महाराष्ट्र शाखेच्या विद्यमानें निघणाऱ्या स्थानिक स्वराज्य त्रैमासिकाचा मे महिन्याचा अंक प्रसिद्ध झाला आहे. सदरहु अंकांत दिल्ली येथील अखिल भारतीय स्थानिक स्वराज्य परिषदेच्या अध्यक्षांचें भाषण सारांशानें दिलें असून १९३४-३५ सालच्या म्युनिसिपल कारभारासंबंधीच्या सरकारी अहवालाचें समग्र मराठी भाषांतर प्रसिद्ध करण्यांत आलें आहे. अहमदनगर व पुणे येथील म्युनिसिपालिटीच्या व प. खा. जिल्हा बोर्डाच्या वार्षिक अहवालांतील महत्त्वाच्या बाबींचा गोषवाराहि देण्यांत आला आहे. श्री. य. द. खोले ह्यांनी आपल्या लेखांत स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या आर्थिक हितसंबंधांची चर्चा केली असून तुलनात्मक व आकडेवार माहितीच्या आधारे सदरहु संस्थांस उपलब्ध असलेल्या करांच्या बाबी विस्तृत करणें इष्ट व आवश्यक आहे, असें सुचविलें आहे. स्थानिक संस्थांचें आर्थिक परावलंबन दूर करण्यासाठी त्यांस योग्य कर वसावण्याचे मार्ग दाखवून व राष्ट्रीय करांपैकी योग्य हिस्सा देऊन मदत करणें सरकारचें कर्तव्य आहे, असें श्री. खोले ह्यांनी प्रतिपादलें आहे.

आनंद (खास अंक)

बालवर्गासाठी के. वा. गो. आपटे ह्यांनी सुरू केलेल्या ह्या मासिकास ३० वर्षे पूर्ण झाली असून त्याचा ३१ व्या वर्षाचा पहिला-जुलै १९३६ चा-अंक प्रसिद्ध झाला आहे. इतकी वर्षे अव्याहतपणें बालवाचकांची सेवा चालवून आनंदानें आपलें नांव सार्थ केलें आहे. प्रस्तुत खास अंक गोष्टी, चित्रे, इत्यादि साधनांनी उत्कृष्ट रीतीने सजविलेला असून 'आनंद'च्या कीर्तीस शोभेल असा आहे.

पोलिस खात्याचा अहवाल

कांहीं उद्बोधक माहिती

मुंबई इलाख्यांत एकूण १७,५७६ पोलिस शिपाई असून त्यांचेवरील अधिकाऱ्यांची संख्या ७७८ आहे.

पोलिस खात्यावर १९३५-३६ साली ९९ लक्ष रुपये खर्च झाला. त्यापूर्वीच्या वर्षी ९७.३ लक्ष रुपये खर्च झाला होता. प्रत्येक पोलिसामागे ५१५ रु. १४ आणे, असे खर्चाचे प्रमाण पडले.

इंग्लंड व वेल्समध्ये १.५३ चौरस मैलांस व ८४५ लोक-वस्तीस एक पोलिस असे प्रमाण आढळते; मुंबई इलाख्यांत हेच प्रमाण अनुक्रमे ४.४९ चौरस मैलांस व ९१७ लोकसंख्येस एक पोलिस, असे पडते.

अहवालाचे साली पोलिसांनी ७५,८१४ बेवारशी कुत्री मारली.

मुंबई सबर्बन जिल्ह्यांत गुन्हेगारीचे प्रमाण सर्वांत ज्यास्त आढळते. रत्नागिरी जिल्ह्यांत गुन्हेगारीचे प्रमाण अत्यंत अल्प आहे.

१९३५-३६ साली पोलिसांनी एकूण २,५०४ मोटरगाड्यांची नव्याने नोंद केली व ११,०३७ गाड्यांची फेरनोंद झाली.

जिल्ह्यांतील रस्त्यांवर होणाऱ्या मोटारीचे अपघातांत कशी वाढ होत आहे, हे सलील आकडे दाखवितातः—

	अपघातांत आलेले		अपघातांची संख्या
	मृत्यु	लोक	
१९३४	११२	१,३८८	१,२२३
१९३५	१४१	१,३९९	१,४५०

वेस्टर्न इंडिया विमा कंपनी

प्रगतीचा गोषवारा

(सन १९१३ ते १९३५) रु.

एकंदर चालू काम	२,७०,००,०००	चे वर
१९३५ सालातील नवीन काम	५१,३०,०४२	
एकंदर वार्षिक उत्पन्न	१६,५५,२३६	
एकंदर दिलेली क्लेमची रक्कम	१४,४३,७७०	
लाइफ व रिझर्व फंड	६६,८४,२९८	
कंपनीची एकंदर जिंदगी	७१,७१,०९३	
खर्चाचे प्रमाण	शेकडा २४.१८	
लॅप्सचे प्रमाण	” ५ हून कमी	
वैवार्षिक बोनस	रु. ७५ व ६०	

हिंदुस्थान व आर्थिक उन्नति

अहमदाबाद येथील नवीन व्यापारी कॉलेजाचे उद्घाटन-समारंभाचे प्रसंगी भाषण करतांना सर पुरुषोत्तमदास ठाकूरदास म्हणाले :-“ हिंदुस्थानचे भवितव्य व्यापार आणि उद्योगधंदे ह्यांचे प्रगतीवर अवलंबून आहे. पुस्तकी ज्ञान किंवा अध्यापकांची व्याख्याने ह्यांवर विसंबून न रहाता विद्यार्थ्यांनी स्वतंत्रपणाने विचार करण्यास शिकले पाहिजे. पांचशापेक्षा अधिक गृहस्थांच्या जटीच्या आश्रयाने हे नवीन कॉलेज अस्तित्वांत आले आहे, ही आनंदार्था गोष्ट आहे.”

निवडक बाजारभाव

सरकारी कर्जरोखे

बँक रेट (२८ नोव्हेंबर १९३५ पासून)	३%
५% (१९४०-४३)	१११-२
५% करमाफ लोन (१९४५-५५) ...	१२१-५
५% (१९३९-४४) लोन	१०८-१०
४.३% लांब मुदत (१९५५-६०) ...	११९-१४
४% १९६०-७०	११५-९
४% १९४३	१११-३
३.३% बिनमुदत	१००-२
३.३% १९४७-५०	१०८-०
२.३% १९४८-५२	१००-१४

निमसरकारी रोखे

४% पोर्ट ट्रस्ट (बिगर गॅरंटी व लांब मुदत)	११०-१२
४% पोर्ट ट्रस्ट (गॅरंटी व तीन महिन्यांच्या नोटिशीने परत फेड)	१००-८
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत) ...	१०९-१४
४% मुंबई सिटी इंप्रूव्हमेंट ट्रस्ट बॉण्ड (७०वर्षे मुदत)	१०९-८
४% म्हैसूर कर्ज (१९५३-६३) ...	१११-४
५% म्हैसूर (१९५५)	१२३-८

मंडळ्यांचे भाग

बँका

बँक ऑफ इंडिया (भाग १०० चा, पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	१३६-०
बँक ऑफ बडोदा (१०० पैकी ५० रु. भरले व १०% डिव्हिडंड)	११८-८
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५० पैकी २५ रु. भरले व ६% डिव्हि.)	३६-१०
इंपीरिअल बँक (५०० रु., १२% डिव्हि.)	१६००-०
रिझर्व्ह बँक (१०० रु.)	१३९-८

रेल्वेज

दौंड-बारामती (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ५%)	१०८-०
पाचोरा-जामनेर (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ६%)	९६-४
अहमदाबाद-प्रांतज (५०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९.३%)	९२२-८

बीज

बॉंबे ट्रॅम्वे (ऑर्डि. भाग ५० रु. डिव्हि. १३%)	१५९-६
कराची (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२४०-०
पुणे इलेक्ट्रिक (१०० रु. चा भाग, डिव्हि. ९%)	२२७-८
टाटा पॉवर (१,००० रु. ऑर्डि, डिव्हि. ५.३%)	१६५८-१२.
टाटा पॉवर (१,००० रु. प्रेफरन्स, डिव्हि. ७.३%)	१६०७-८

हतर

टाटा आयर्न (१५० रु. प. प्रेफरन्स डिव्हि. ६%)	१९०-०
टाटा आयर्न (१०० रु. ड. प्रेफरन्स, २२ रु. ८ आ.)	१६३-८
टाटा आयर्न (७५ रु. ऑर्डि.)	१७८-८
टाटा आयर्न (३० रु. डिफर्ड)	७०६-४

ऑडिटरला कंपनीच्या साधारण सभेस हजर रहाण्याचा हक्क आहे काय ?

१९१३ सालच्या हिंदी कंपनी कायद्याने, ऑडिटरने साधारण सभेस हजर रहाण्याविषयी कांहींहि तरतूद केलेली नाही; तथापि १९२६ च्या दुरुस्ती बिलांत ऑडिटरास हजर रहाण्याचा हक्क देण्यांत यावा, असें सुचविलेले आहे. १९२९ सालच्या इंग्लिश कंपनी कायद्याने हा हक्क मान्य केलेला आहे. कंपनीच्या सभेपुढे ऑडिटरने तपासलेले हिशेब मंजुरीसाठी मांडण्यांत येतात त्यावेळी ऑडिटरला हजर रहाण्याचा व बोलण्याचा हक्क असावा, डायरेक्टरांच्या मजीवर ती गोष्ट अवलंबून राहू नये, अशी तरतूद दुरुस्त बिलांत करण्यांत आली आहे. सध्या ऑडिटरला डायरेक्टरांचे परवानगीने सभेस हजर रहातां येतें व सामान्यतः त्यास डायरेक्टरांचें निमंत्रणाहि असतें. तथापि, डायरेक्टरांच्या खुषीचा हा प्रश्न असल्याने त्यांच्या धोरणानेच त्यास वागावें लागतें. नवीन बिलांत सुचविलेली योजना मंजूर झाल्यास ऑडिटर डायरेक्टरांच्या इच्छेविरुद्धहि बोलू शकेल, इतकेंच नव्हे, तर त्यानें बोलणें जरूर असतांनाहि तो बोलला नाही, तर त्याचें मौनत्व डायरेक्टरांच्या दिशाभूल करणाऱ्या भाषणास संमतिनिदर्शक आहे असें समजलें जाईल. लंडन जनरल बँकेविषयक ह्या संघर्शातील निवाडा प्रसिद्ध आहे. त्या बँकेच्या ऑडिटरने " ह्या वर्षी डिव्हिडंड देण्यांत येऊ नये " असा शेर मारला असतां हि सात टक्के दरानें डिव्हिडंड वाटावें असें डायरेक्टरांनीं सुचविलें, परंतु ऑडिटरनें सभेमध्ये हजर राहूनहि मौन स्वीकारलें व सरी परिस्थिति भागीदारांच्या नजरेस आणून दिली नाही. ऑडिटरनें तपासलेल्या हिशेबांत डिव्हिडंड वांटण्यापुरता वाढावा दिसत होता त्याचा फायदा डायरेक्टरांनीं घेतला. ऑडिटरनें, ऑडिटर ह्या नात्यानें आपलें काम बजावले नाही ह्याबद्दल त्यानें नुकसानभरपाई करणें जरूर असून तो व कंपनीचे डायरेक्टर ह्यांस संयुक्त प्रतिवादी करणेंहि रास्त होईल, असा निर्णयांत उद्वेग आहे. — "जर्नल ऑफ दि इंडियन मर्चेंट्स चेंबर" वरून.

सोन्याच्या साठवणीसाठी भुयार व भुइकोट किल्ला

युरोपियन राष्ट्रांकडून धनकोच्या नात्यानें घेतलेले ऐनजिनसी सोने सुरक्षितपणें राखून ठेवण्याकरितां अमेरिकन राष्ट्रास कडेकोट बंदोबस्त करणें प्राप्त झाले आहे. हें १,५०० कोटि रुपये किंमतीचें सोने भरभकम भुयारांत साठवण्यांत येऊन त्याच्या भोंवतीं मजबूत तटबंदी करण्यांत आली आहे. किल्लाच्या भिंतीवर तोफा डागल्या जातील आणि किल्लाच्या सभोवतरी घोडेस्वार व तोफखाना ह्यांचा पहारा राहिल. सध्या वरील सोने न्यूर्यॉर्कमध्ये आहे, तें कॅटकी परगण्यांत नॉक्स किल्लांत हालवले जाईल. सशस्त्र व सुरक्षित अशा पन्नास आगगाड्यांत घालून तें नेण्यांत यावयाचें आहे. गाड्यांच्या हालचाली सक्त पहान्यांत पण गुप्त रीतीनें होतील. भुयाराच्या माथ्यावर किल्लाची तटबंदी दोन मजले उंचीची आहे व तिचें काम काँक्रीटचें आहे. त्यास प्रत्येक कोपऱ्यावर बुरुज आहे व त्यावर तोफा डागल्या जातील. किल्ला चौकोनी आहे व त्याच्या प्रत्येक बाजूची लांबी शंभर फूट आहे.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लि.

लक्ष्मीरोड, पुणे

तारेचा पत्ता : MAHABANK : फोन नं. ५७२

अधिकृत भांडवल : : : १०,००,०००

चिकीस काढलेले भांडवल : ५,००,०००

दर शेअरची किं. : रु. ५०

चालू ठेवी द. द. शेंकडा १॥ टक्के व्याजानें स्वीकारल्या जातात.

सेव्हिंग बँक ठेवीवर चेक स्वीकारून द. द. २॥ टक्के व्याज दिलें जातें.

मुदतीच्या ठेवी तीन महिन्यांपासून पांच वर्षांपर्यंत स्वीकारल्या जातात. व्याजाच्या दरामदल बँकेकडे चौकशी करावी.

कॅश, सोने, चांदी, माल, सरकारी कर्जरोखे किंवा व्यक्तिशः पतीवर रकमा दिल्या जातात.

कॅशक्रेडिट अगर ओव्हर ड्राफ्ट ह्यांवरहि कॅश दिलीं जातात.

चेक, बिले, ड्राफ्ट, हुंड्या, पेन्शन, बिले वगैरे वसूल करून दिलीं जातात.

कर्जरोख्यांची सरेदीविक्री त्यांवरील व्याज जमा करणें हीं कामें केलीं जातात.

या बँकेवर सातेदारानें काढलेले चेक, सेंट्रल बँक, मुंबई कमिशनशिवाय वसूल करून देते. सात्यांत भरलेले मुंबई बँकांवरील चेक कमिशनशिवाय वसूल केले जातात.

शेअर सरेदीबद्दल व व्यवहाराच्या नियमांबद्दल बँकेकडे चौकशी करावी.

एम्. व्ही. गोखले,
मॅनेजर.

WANTED Arts Graduates & Medical Practitioners to push up Rural Uplift & Medical Relief Movement in furtherance of Insurance Benefit Plans throughout district places in the Presidency. Adequate remuneration to capable workers.

Apply with particulars to :—

Head Office :— } General Manager,
99, LAXMI ROAD, } THE DAWN OF INDIA
POONA. } LIFE INS. CO. LTD.

The House for Quality goods at most reasonable prices.

K. M. BELSARE & Co.,
PLAIN & DECORATIVE FURNITURE

FOR

Home, School, College, Office etc. in
WOOD & IRON

Sadashiv, POONA 2

मुलांचा आनंद कोणा पालकाला नको ! त्यांतून
'आनंदा' चा खास अंक ! मग काय त्यावर
मुलांच्या उढ्यावर उढ्या !

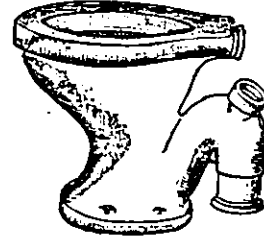
'आनंदा'च्या खास अंकाचा थाट

आतां सर्व मुलांना माहीत झाला आहे. ती दोन रंगी छपाई
चित्रांची लयलूट, गोष्टींची रम्यता, कवितांची बहार-हो !
सांगायचें विसरलांच ! यंदां पुष्कळ कवितांना त्यांतील वर्णनाच्या
चित्रांचीच चौकट बसविली आहे-गुळगुळीत कागद, सुचक
छपाई व मोहनेदार मुसपृष्ठ हे खास अंकाचे विशेष त्यांना ठारूक
झाले आहेत. 'आनंद' वर्षभर त्यांची किती करमणूक करतो,
त्यांच्या ज्ञानांत किती भर घालतो व त्यांना किती हवाहवासा
वाटतो हे तीं केव्हाहि सांगतील. आपण आपल्या मुलांकरितां तो
एक वर्षभर घेऊन पहा म्हणजे आपणांसहि कळून येईल.
वार्षिक वर्गणी ट. इ. सह लहान अंकाची २ रु. मोठ्या
अंकाची ३ रु. वर्षारंभ जुलैपासून. अंक दरमहा पंधराव्या
तारखेस प्रसिद्ध होतो.

पत्ता:- म्यानेजर आनंद, पुणे २.

नळ, फ्रिजिगचे संडास, ड्रेनेज, फर्निचर,
इत्यादीं बद्दलच्या कामासाठी

श्री हर अँड को

खास विचारा.

कोणतेहि काम त्वरित व समाधानकारक केले जाते.

डेक्कन जिमखा न्यासमोर, पुणे ४.

“ दुसरें मूल्यमापन जाहीर झालें ”

स्थापनेपासूनच भागीदारांना ६ टक्के फायदा व विमेदारांस वाढता नफा वांटून
जुन्या व स्थिर झालेल्या कंपन्यांस कठीण असें अपूर्व यश संपादन केलेली

पहिलीच महाराष्ट्रीय विमा कंपनी:-

कॉमनवेलथ विमा कंपनी लि., पुणे.

अध्यक्ष-श्री. न. चिं. केळकर, संचालक, केसरी

हयातींतील विम्यास } दुसऱ्या मूल्यमापनांत वांटलेला { हयातीनंतर विम्यास
३७॥ रु. } दर हजारी त्रैवार्षिक नफा { ४५ रु.

जास्त माहितीकरितां समक्ष भेटा अगर लिहा.

मॅनेजिंग एजन्ट्स.

“ अर्थ ” ग्रन्थमाला

व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सह-
कार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील
सोप्या व व्यावहारिक उपयुक्ततेचीं
पुस्तके.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार

२ रिझर्व्ह बँक

३ व्यापारी उलाढाली

वरील प्रत्येक पुस्तक लोकप्रिय
झालें आहे.

किं. १ रु. (ट. स. निराळा)

व्यवस्थापक, 'अर्थ' ग्रन्थमाला,
पुणे २.

न. वि. वडनेरकर

जव्हेरी आणि सराफ,

रविवार पेठ, सराफ

बझार, पुणे २.

आमच्याकडे सोने, चांदी व
मोत्यांचा माल खात्रीचा मिळेल.
तसेच जुन्या जिनसा योग्य भावानें
सरेदी केल्या जातात.

शुभकार्यांत भेट देण्याकरितां
सोन्याचादींच्या नमुनेदार व सुचक
वस्तु मिळतील.

नवीन फणसपोळी

व

मसाल्याची चटकदार

ऑफिस सुपारी

मिळण्याचें खात्रीचें ठिकाण:

कुळकर्णी आणि मंडळी.

लोणी व किराणा दुकान

सदाशिव पेठ, फडतरे चौक,

पुणे, २.

स्वदेशी

कापड म्हणजे काय !

(१) स्वदेशी व्यवस्था (२) स्वदेशी

सूत (३) स्वदेशी मजुरी.

या तीन गोष्टी लक्षांत ठेवल्यानें
स्वदेशीविद्दल तुमची फसवणूक होणार
नाहीं.

हातरूमालापासून सर्व प्रकारचें
रेशमी, सुती व गरम कापड व टांचणी-
पासून सर्व प्रकारची स्टेशनरी वगैरे.

स्वदेशी माल मिळण्याचें
खात्रीचा पुण्यांतील एकच ठिकाण

स्वदेशी भांडार

लक्ष्मीरोड, पुणे २.

हे पत्र पुणे, पेठ भांबुडा घ. नं. ९३६१३ आर्यभूषण छापखान्यांत रा. अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिलें, व
रा. श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधिवास,' भांबुडा घ. नं. ९२४/१३, पुणे शहर, येथें प्रसिद्ध केले.